

23.11.2001

מסקנות והמלצות ועדת האמנה נגד עינויים (CAT)¹

ישראל

1. הוועדה בחנה את הדו"ח התקופתי השלישי של ישראל (CAT/C/54/Add.1)² בישיבותיה מספר 495 ו-498 אשר התקיימו בתאריכים 20 עד ה-21 לנובמבר 2001 (CAT/C/SR.495,498), ואימצה את המסקנות וההמלצות הבאות.

הקדמה

2. הוועדה מקדמת בברכה את הדו"ח התקופתי השלישי אשר נקבע להגשה ב-1 לנובמבר 2001 והוגש בפועל על ידי ישראל ב-15 למרץ 2001. הדו"ח הוגש בהתאם לקווים המנחים אשר פורסמו בנוגע להכנתם של דו"חות תקופתיים.
3. הוועדה מחמיאה למדינה על הבטחת סדירות הדו"חות התקופתיים ומקדמת בברכה את המשך הדיאלוג הפורה עם ישראל.

היבטים חיוביים

4. הוועדה מקדמת בברכה את:

- א. פסק דינו של בית המשפט העליון משנת 1999 בבג"ץ הוועד הציבורי נגד עינויים נ' מדינת ישראל³ אשר קבע כי השימוש בשיטות חקירה מסוימות על ידי אנשי שירות הביטחון הכללי (שב"כ), הכוללות שימוש ב"לחץ פיזי מתון", הינו בלתי חוקי בהיותו מפר את זכותו החוקתית של הפרט לכבוד.
- ב. פרסומו של צו מנחה בידי שירות הביטחון הכללי, לכל אנשי השירות, הקובע כי יש למלא אחר פסיקת בית המשפט הגבוה לצדק כלשונה, בכל החקירות שנערכות על ידי שירות הביטחון הכללי.
- ג. החלטתה של ממשלת ישראל שלא להתחיל בהליכי חקיקה של חוקים אשר יש בהם כדי להסמיך את אנשי שירות הביטחון הכללי או המשטרה להשתמש באמצעים פיזיים במהלך החקירות.

¹ <http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/0/60df85db0169438ac1256b110052aac5>

² <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/052600C9C5A2EA3785256C46006BBD60>

³ בג"ץ 5100/94 הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל ואח' נ' ממשלת ישראל ואח' (ניתן ביום 6.9.99).

- ד. החלטתו של בית המשפט העליון מאפריל 2000, לפיה המשך החזקתם בכלא של אסירים לבנוניים, אשר אינם מהווים סיכון לביטחון המדינה, אינו חוקי⁴. הוועדה גם מקדמת בברכה את שחרורם של אסירים לבנוניים רבים בעקבות פסק הדין.
- ה. התרומה התקופתית של מדינת ישראל לקרן לנפגעי עינויים.
- ו. ההוראה בדבר ביקורת שיפוטית בזמן אמת לגבי מצבם של אנשים במעצר בפני בית המשפט העליון.
- ז. העברת האחריות בדבר חקירת התלונות נגד שירות הביטחון הכללי לטיפולו של משרד המשפטים, מאז 1994.
- ח. הקמתה של ועדת חקירה ממלכתית לחקירת מאורעות אוקטובר 2000, אשר הובילו למותם של 14 אנשים.

היבטים בעייתיים המקשים על יישום האמנה

5. הוועדה ערה למצב אי השקט בו שרויה מדינת ישראל, במיוחד ב'שטחים הכבושים', ומבינה את חששותיה הביטחוניים. בעוד הוועדה מכירה בזכותה של ישראל להגן על אזרחיה מפני אלימות, היא חוזרת על הצהרתה כי לא קיימות נסיבות יוצאות דופן, אשר יכולות להוות עילה לשימוש בעינויים (בכפוף לסעיף 2(2) לאמנה).

נושאים לדאגה

6. הוועדה מביעה את דאגתה בנוגע לנושאים הבאים:
- א. בעוד הוועדה מכירה בחשיבות החלטתו של בית המשפט הגבוה לצדק מ-1999, היא מצרה על חלק מהשלכותיו:

- (1) אין בפסק הדין משום איסור מוחלט על עינויים.
- (2) בית המשפט אוסר על מניעת שינה למטרת שבירתו של העצור, אולם קבע כי הדבר לא יהיה בלתי חוקי במידה והוא מהווה אקט משני לחקירה. בפועל, במקרים של חקירה ארוכה, יהיה זה בלתי אפשרי להבדיל בין שני המצבים.
- (3) בית המשפט קבע כי חוקרי שירות הביטחון הכללי, המשתמשים באמצעים פיזיים במקרים קיצוניים (פצצות מתקתקות), ייתכן שלא יחובו באחריות פלילית ותעמוד להם "הגנת הצורך".

⁴ דנ"פ 7048/97 פלוני נ' שר הבטחון (פורסם ביום 12.4.2000).

- ב. למרות עמדתה של ישראל כי כל מעשי העינויים, כפי שהם מובאים בסעיף 1 לאמנה, הינם עבירות פליליות בחוק הישראלי, הוועדה נותרת לא משוכנעת בכך ושבה ומצהירה על חששה כי עינויים לפי הגדרתם באמנה, טרם עוגנו בחקיקה הישראלית.
- ג. דיווחים נמשכים נתקבלו בנוגע לשימוש שירות הביטחון הכללי בשיטות חקירה אסורות כנגד עצירים פלסטינים. שיטות אשר נאסרו על ידי בית המשפט הגבוה לצדק בפסיקתו משנת 1999.
- ד. קיימים דיווחים נמשכים בדבר עינויים ויחס בלתי ראוי כלפי קטינים פלסטינים ובמיוחד אלה המצויים תחת מעצר בתחנת המשטרה בגוש עציון. גם ההבדל בהגדרת ילד בין ישראל לשטחים מהווה מקור לדאגה. בעוד החוק הישראלי מגדיר כקטין את מי שטרם מלאו לו 18 שנים, צו תחיקת הביטחון מספר 132 קובע כי הגיל עומד על 16 (בישראל, לרבות ה'שטחים הכבושים', לא ניתן לייחס אחריות פלילית לקטין מתחת לגיל 12).
- ה. בעודה מציינת את הירידה המשמעותית במספר המעצרים המנהליים מאז הדו"ח הקודם, הוועדה ממשיכה להיות מודאגת מכך כי השימוש במעצר מנהלי אינו תואם את הוראות סעיף 16 לאמנה.
- ו. השימוש בבידוד במעצרים, לרבות במעצרים של קטינים, מהווה מקור לדאגה רבה לוועדה.
- ז. למרות התלונות הרבות לגבי עינויים והתעללות של גורמי אכיפת חוק אשר הגיעו לידי הוועדה, מעט מאוד תביעות הוגשו כנגד העבריינים לכאורה.
- ח. למרות עמדת המשלחת לפיה כל תלונה בדבר אלימות פיזית נגד עצור נחקרת כעבירה פלילית, הוועדה מודאגת מכך שהמחלקה לחקירות שוטרים (מח"ש) מוסמכת לקבוע כי שוטר או חוקר שירות הביטחון הכללי יטופלו אך ורק ברובד המשמעותי, במקום בהליכים פליליים. לדידה של הוועדה, מצב זה יכול לעלות כדי הפרה של סעיף 7(1) לאמנה.
- ט. מדיניות הסגר עשויה לעלות כדי, במקרים מסוימים, יחס אכזרי, בלתי-אנושי או משפיל (סעיף 16 לאמנה).
- י. מדיניות ישראל בדבר הריסת בתים, עשויה לעלות כדי, במקרים מסוימים, יחס אכזרי, בלתי-אנושי או משפיל (לסעיף 16 לאמנה).
- יא. המדיניות השיפוטית של קבלת ראיות אובייקטיביות שהושגו על בסיס הודאה כפויה.

יב. הוועדה מודאגת גם ממקרים של סיכול ממוקד ללא הליך שיפוטי שהובאו לידיעתה.

המלצות

7. הוועדה ממליצה על הצעדים הבאים:

- א. על המדינה לקלוט את הוראות האמנה, באמצעות חקיקה, לתוך הדין הפנימי בישראל, ובפרט פשע העינויים כפי שהוא מוגדר בסעיף 1 לאמנה.
- ב. יש לבדוק מחדש את מדיניות המעצרים המנהליים ב'שטחים הכבושים' בכדי להבטיח שתעלה בקנה אחד עם סעיף 16 לאמנה.
- ג. על המדינה לבדוק מחדש את חוקיה ומדיניותה בכדי להבטיח שכל העצורים, ללא יוצא מן הכלל, מובאים בפני שופט במהירות, ומובטחת להם גישה מהירה לעורך דין.
- ד. על המדינה לדאוג כי שיטות חקירה האסורות על פי האמנה לא יהיו בשימוש על ידי המשטרה או אנשי שירות הביטחון הכללי, בכל הנסיבות.
- ה. לאור התלונות הרבות בדבר עינויים והתעללות בידי גורמי אכיפת חוק, על המדינה לנקוט בכל הצעדים האפקטיביים הנדרשים לשם למניעת פשע העינויים ומעשים אחרים של יחס אכזרי, בלתי אנושי ומשפיל ולהקים מנגנונים אפקטיביים של תלונות, חקירות ותביעות לטיפול במקרים כאלה.
- ו. על המדינה להבטיח כי לכל קורבנות העינויים והתעללות תהיה גישה אפקטיבית לאמצעי שיקום ופיצוי נאותים.
- ז. על המדינה להימנע ממדיניות של סגר והריסת בתים, במקרים המהווים הפרה של סעיף 16 לאמנה.
- ח. על המדינה להגביר את פעילויות החינוך וההכשרה לזכויות אדם, בייחוד אלו הקשורות לאמנה, בקרב שירות הביטחון הכללי, המשטרה, צבא ההגנה לישראל ורופאים.
- ט. יש לבטל את הגנת הצורך מהחוק הישראלי כהצדקה אפשרית לעינויים.
- י. יש לנקוט באמצעי החקיקה הדרושים על מנת שייפסלו מגדר הראיות הקבילות לא רק הודאות שהתקבלו בעינויים, אלא כל ראיה אחרת שהתקבלה על בסיס הודאה כזאת.

יא. על ישראל לשקול את משיכת הסתייגותה מסעיף 20 לאמנה ולשקול להצהיר
הצהרה תומכת בהתאם לסעיפים 21 ו-22.